

UNIwersYTET WARMIŃSKO-MAZURSKI W OLSZTYNIE
WYDZIAŁ NAUK EKONOMICZNYCH

Anna Krajewska

**Determinanty i skutki lokalizacji
kapitału zagranicznego
w regionach Polski**

Założenia rozprawy doktorskiej

Opiekun naukowy:
prof. dr hab. Roman Kisiel, prof. zw.

Olsztyn 2019

Spis treści

1. Uzasadnienie wyboru tematu	3
2. Założenia metodyczne badań	13
2.1. Cel i zakres badań	13
2.2. Hipotezy badawcze	13
2.3. Metody i narzędzia badawcze	14
3. Wybrane wyniki badań.....	17
4. Podsumowanie.....	26
5. Ramowy plan pracy	28
6. Wykaz dorobku naukowego	29
Bibliografia	30

1. Uzasadnienie wyboru tematu

Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) należy uznać za jedną z ważniejszych współcześnie determinant rozwoju gospodarczego. Stanowią one szczególną formę napływu kapitału zagranicznego do kraju, w którym goszczą (KRUGMAN, OBSTFELD 2000). W literaturze przedmiotu istnieje wiele różnych definicji określających BIZ. Ta najbardziej identyfikowana i upowszechniona została sformułowana przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD)¹.

Literatura przedmiotu wskazuje na liczne determinanty napływu BIZ, które wyjaśniają strukturę przestrzennej koncentracji podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego. Decyzja o wyborze konkretnego kraju lub regionu, który ma się stać miejscem lokalizacji BIZ jest uzależniona od wielu czynników. Paradygmat OLI, sformułowany przez Dunninga opisuje czynniki wpływające na napływ BIZ do regionu. Dunning wskazuje na złożoność aktywności inwestorów zagranicznych, których wytłumaczenie możliwe jest w ujęciu eklektycznym. Wybór określonej lokalizacji przez zagranicznego inwestora jest wypadkową trzech kombinacji: czynników własnościowych, lokalizacyjnych oraz wynikających z internalizacji (DUNNING 1981).

Tradycyjne teorie wyjaśniają determinanty działalności bezpośrednich inwestycji zagranicznych, jednak ulegający zmianie w czasie charakter BIZ zmusza do poszukiwania kolejnych czynników determinujących lokalizację w określonych regionach. Wynika to ze zmian w postrzeganiu przyczyn umiędzynarodowienia przedsiębiorstw, jak również zmian w postrzeganiu ważności determinant oraz skutków dla regionu. Badanie dokonane w pracy doktorskiej pozwoli na lepsze zdefiniowanie przyczyn lokalizacji BIZ w regionach.

Oddziaływanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych na gospodarkę może być zarówno pozytywne, jak i negatywne oraz dodatkowo może mieć charakter pośredni lub bezpośredni (FIRLEJ 2012). Uznaje się generalnie, że zalety płynące z BIZ przewyższają ich niepożądane skutki i są pozytywnym impulsem dla gospodarki, w której są lokowane (RYCHLEWSKA 2010). Wpływ inwestycji zagranicznych jest jednak różny, w zależności od specyficznych cech obszaru, gdzie są lokowane i typu inwestora, nie pozostają jednak one obojętne dla warunków życia i dochodów w regionie (STRYJAKIEWICZ 2004). Ekonomiczne konsekwencje działalności BIZ dla gospodarek goszczących, jak i decyzje lokalizacyjne

---

¹ Bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi według tej definicji OECD (2008), określa się międzynarodowy transfer kapitału zagranicznego, dokonywany przez rezydenta jednego kraju, w celu sprawowania długotrwałej kontroli w przedsiębiorstwie innego kraju. BIZ to przedsięwzięcie, w którym inwestor zagraniczny legitymuje się co najmniej 10% udziałów lub akcji przedsiębiorstwa oraz ma wobec niego długookresowe zamierzenia.

przedsiębiorstw międzynarodowych tylko w pewnym stopniu są powszechne i powtarzalne, a w znacznym stopniu zindywidualizowane. Niektórzy ekonomiści wyrażają obawy co do ich rzeczywistego wpływu na tworzenie trwałego wzrostu gospodarczego, potencjału intelektualnego kraju przyjmującego czy ich prorozwojowego charakteru (WERESA 2002).

Jednakże, kapitał zagraniczny (KZ) ulokowany w kraju przyjmującym powinien przyczynić się do stabilnego wzrostu oraz rozwoju gospodarczego. Określenie wszystkich pozytywnych i negatywnych aspektów przepływu inwestycji jest z pewnością niemożliwe. W literaturze przedmiotu nie znajdziemy jednoznacznej odpowiedzi na pytanie o wpływ inwestycji zagranicznych na kraj przyjmujący. Najczęściej mówi się o kilku obszarach wpływu BIZ na gospodarkę kraju goszczącego: bilans płatniczy, restrukturyzację gospodarki, zatrudnienie, rynki zbytu, rynek kapitałowy i finansowy zasoby czynników produkcji, PNB, infrastrukturę, technologię, konkurencyjność, budżet państwa, rozwój regionów (GÓRNIOWICZ, SIEMIĄTKOWSKI 2007; LIBERSKA 2002; PRZYCHODZEŃ 2012). Stąd, efekty działania BIZ w danej gospodarce są zauważalne na wielu płaszczyznach. Jednak jednoznaczna ocena wpływu BIZ na kraj przyjmujący jest niemożliwa ze względu na występowanie zarówno korzyści jak i zagrożeń (AMBUKITA 2013).

Literatura przedmiotu ukazuje rozbieżne stanowiska w ocenie znaczenia bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla kraju goszczącego kapitał. W teorii ekonomii występują dwa nurty badające wpływ BIZ na gospodarkę kraju przyjmującego kapitał.

Pierwszy nurt wywodzi się z klasycznej teorii handlu i opiera się na statycznym modelu równowagi cząstkowej MacDougalla (1960). Zgodnie z tym podejściem napływ kapitału zagranicznego w formie inwestycji bezpośrednich i portfelowych prowadzi do wzrostu krańcowego produktu pracy i zmniejszenia krańcowej produktywności kapitału w kraju goszczącym. MacDougall pokazuje również potencjalne korzyści związane z napływem BIZ w postaci dochodów z opodatkowania zysków firm zagranicznych. Inną korzyścią wynikającą z międzynarodowych przepływów kapitału jest zrównanie stopy z inwestycji w jednym i w drugim kraju, co będzie miało korzystny wpływ na dobrobyt narodowy w obydwu gospodarkach, na skutek lepszej alokacji światowych zasobów kapitału (CIEŚLIK 2017).

Drugi nurt jest związany z teorią organizacji przedsiębiorstwa, której twórcą jest Hymer (1974), a reprezentantami są także: Buckley i Casson (1976), Caves (1971), Dunning (1973), Kindleberger (1969) i Vernon (1966). Znalezienie motywów, którymi kieruje się przedsiębiorstwo dokonujące inwestycji zagranicznych jest punktem wyjścia do zbadania wpływu BIZ na gospodarkę kraju importującego kapitał. Kindleberger (1969) podkreśla, że

inwestorzy zagraniczni niemający wystarczającej wiedzy o kraju przyjmującym i o preferencjach konsumentów znajdują się w gorszej sytuacji niż przedsiębiorstwa krajowe. Innymi problemami mogą być bariery kulturowe, językowe czy koszty transportu. Rozpoczęcie działalności za granicą w postaci BIZ oznacza, że inwestor oczekuje, iż przewidywane koszty będą niższe niż korzyści, których źródłem jest wyłączenie posiadania nowoczesnych aktywów. W tym podejściu zwraca się uwagę na efekty pośrednie dla gospodarki, jakie mogą wystąpić w postaci dyfuzji wiedzy oraz technologii (GOLEJEWSKA 2008).

Korzyści płynące z napływu BIZ nie narastają w sposób automatyczny i równomierny w poszczególnych krajach, sektorach czy regionach (AMBUKITA 2013). Bezpośrednie inwestycje zagraniczne i kapitał zagraniczny są obecnie jednym z głównych czynników rozwoju regionalnego na świecie, gdyż istotnie oddziałują na funkcjonowanie regionalnych struktur gospodarczych. Zdolność poszczególnych gospodarek do korzystania z pozytywnych efektów zewnętrznych, związanych z napływem BIZ, jest ograniczona przez warunki panujące w danym kraju, takie jak: (i) stopień rozwoju lokalnego rynku finansowego oraz (ii) poziom wykształcenia ludności danego kraju, warunkujący zdolności absorpcyjne danej gospodarki (MISZTAŁ 2012). Znaczna część badań empirycznych (KALITA 2005; KŁYSIK-URYSZEK 2011, KOZŁOWSKA, SZCZEPKOWSKA-FLIS 2017, CIEŚLIK 2017; GORYNIA, BARTOSIK-PURGAT, OW CZARZAK, JANKOWSKA 2006, GOCZEK 2013, ANCYPAROWICZ 2009) dotyczących roli bezpośrednich inwestycji zagranicznych w krajach przyjmujących kapitał ocenia, że napływ tych inwestycji jest: istotnym źródłem kapitału, stanowi uzupełnienie krajowych inwestycji prywatnych, daje nowe możliwości zatrudnienia oraz prowadzi do importu technologii w kraju przyjmującym (CHOWDHURY, MAVROTAS 2006).

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne odgrywają ważną rolę w gospodarce kraju przyjmującego. Za klasyczną korzyść występującą w wyniku napływu BIZ uważa się wypełnienie luki inwestycyjnej pomiędzy oszczędnościami danego kraju a inwestycjami (LIZIŃSKA 2012).

Dla państwa przyjmującego kapitał zagraniczny istotne jest rozmieszczenie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, dzięki którym można łagodzić stopień dysproporcji w poziomie rozwoju poszczególnych regionów. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne wpływają na poziom rozwoju gospodarczego (SZEWC-ROGALSKA, LESZCZYŃSKA 2011) poszczególnych regionów, co może się przejawiać m.in. w takich wielkościach makroekonomicznych jak: produkt krajowy brutto czy stopa bezrobocia.

W licznych pracach teoretycznych i empirycznych badających znaczenie inwestycji zagranicznych dla gospodarki kraju przyjmowano wielkość napływu kapitału jako jedną ze zmiennych objaśniających tendencje zmian PKB. Dla różnych krajów osiągnięto w analizach ekonometrycznych różnorodne rezultaty (MISZTAŁ 2012). Relacja pomiędzy napływem BIZ a wzrostem gospodarczym jest względnie wymierna, jednak sam wpływ BIZ na rozwój gospodarczy jest trudny do obliczenia i zweryfikowania empirycznego (LIZIŃSKA, MARKS-BIELSKA 2014). Uznaje się, że bezpośrednie inwestycje zagraniczne są istotnym impulsem dla rozwoju gospodarczego (BUSZKO, VASHCHENKO 2012).

Najważniejszy skutek BIZ dla gospodarki to wpływ na wzrost PKB poprzez import nowoczesnych technologii, technik zarządzania i zastosowanie nowoczesnego marketingu (STAWICKA 2007). Natomiast skala i sposób oddziaływania kapitału zagranicznego na PKB są uzależnione od generowanego efektu netto w zakresie tworzenia kapitału krajowego. BIZ napływające do danej gospodarki stymulują inwestycje krajowe, wzmacniają aktywność inwestycyjną krajowych podmiotów, które czując konkurencję nowych przedsiębiorstw, rozbudowują majątek trwały bądź dokonują jego modernizacji (XU, WANG 2007).

W wyniku napływu kapitału zagranicznego i konieczności konkurowania z lokalnymi i zagranicznymi przedsiębiorstwami może nastąpić poprawa zasobów krajowych i wzrost ich produktywności (KUZEL 2005). Naśladowanie przez krajowe przedsiębiorstwa nowych rozwiązań wprowadzonych przez zagraniczne podmioty może doprowadzić do zmian w pozycji konkurencyjnej całego kraju, jak i regionu.

Literatura dotycząca transferów technologii wskazuje, że wpływ BIZ na gospodarkę regionów przyjmujących jest różny (DRABIK 2011; UMIŃSKI 2002). BIZ pozwalają na rozpowszechnianie postępu technicznego poprzez transfer umiejętności, zwłaszcza przez nabycie nowych technik menedżerskich i organizacyjnych. Z inwestycjami zagranicznymi wiążą się również innowacyjne technologie oraz dzięki nim wzrasta jakość produktów i usług (GOLEJEWSKA 2008). BIZ pomagają pobudzać wzrost w regionach słabo rozwiniętych, ułatwiając transfer technologii, podwyższając poziom kwalifikacji pracowników, a przede wszystkim przez zwiększenie skali eksportu i poziomu konkurencyjności (KARASZEWSKI 2005). Pozytywnym aspektem napływu BIZ może być wzrost konkurencyjności gospodarki. Transferowane przez przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym *know-how*, nowe metody w zakresie zarządzania, marketingu oraz w finansach są istotne dla krajów, w których występuje luka konkurencyjna w porównaniu z gospodarkami rozwiniętymi (OZGA 2009).

BIZ tworzą korzystne warunki zatrudnienia w regionach przyjmujących. Miejsca pracy utworzone przez BIZ mogą promować wzrost, jak i rozwój oraz na różne sposoby zmniejszać ubóstwo. Zatrudnienie utworzone przez przedsiębiorstwa wielonarodowe stymuluje wzrost płac w krajach lub regionach przyjmujących, ponieważ firmy z kapitałem zagranicznym często wypłacają wyższe wynagrodzenie niż firmy krajowe i to zjawisko ma na ogół pozytywne reperkusje (CUDOWSKA-SOJKO, GRZYBOWSKA 2015).

Ponadto, zatrudnienie utworzone przez firmy wielonarodowe zwiększa wydajność siły roboczej w kraju lub regionie przyjmującym (AMBUKITA 2013). Konsekwencje wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rynek pracy są uzależnione od różnego rodzaju czynników. Na efekty bezpośrednie wpływają: rodzaj inwestycji (*greenfield* czy *brownfield*), wielkość przedsiębiorstwa, lokalizacja, rodzaj stosowanej technologii, orientacja handlowa oraz specyfika rynku pracy (WITKOWSKA 2000). Inwestycja typu *greenfield* powoduje wzrost poziomu zatrudnienia niemal natychmiast, natomiast w przypadku przejęcia przez firmę zagraniczną przedsiębiorstwa krajowego w całości lub w części, bardzo często prowadzi to do redukcji zatrudnienia w wyniku procesów restrukturyzacyjnych lub poprzez eliminację konkurentów (ORGANIŚCIAK-KRZYKOWSKA 2012).

Z kolei, do korzystnych efektów jakościowych BIZ na rynku pracy można zaliczyć (ERTMAN 2017): podnoszenie kwalifikacji pracowników, organizowanie różnego rodzaju szkoleń technicznych i menedżerskich dla kadr, lepsze warunki pracy, stosowanie efektywniejszych metod zarządzania zasobami ludzkimi, przekazywanie pracownikom pozytywnych wzorców zagranicznych, prowadzące do zmiany negatywnych cech oraz wzrostu odpowiedzialności zatrudnionych.

Jednakże, zdania naukowców na temat skutków napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla rynku pracy są podzielone. Z jednej strony są one uważane za źródło skutecznej walki z bezrobociem (DOMAŃSKI 2008; KOWALIK 2007; WAWRZYNIAK 2017), z drugiej zaś za przyczynę redukcji miejsc pracy (DOMAŃSKI 2008; DZIKOWSKA-ZAWIRSKA, WŁODARCZYK-GUZEK 2002; WITKOWSKA 2000; WAWRZYNIAK 2017).

Ogólnie pozytywnej ocenie wpływu BIZ na gospodarkę kraju przyjmującego może towarzyszyć niekorzystne pogłębianie się zróżnicowania poszczególnych regionów pod względem rozwoju gospodarczego (HELLER, WARŻAŁA 2005). Jest to rezultat dysproporcji regionalnych ukształtowanych historycznie i utrwalonych w latach gospodarki planowanej. Do innych przyczyn takiego stanu rzeczy zaliczamy: relatywnie niską mobilność kapitału, będącą wypadkową podaży i skłonności do inwestowania w poszczególnych regionach.

Dodatkowo, BIZ powodują dalszy napływ liczby ludności do już zatłoczonych aglomeracji a tym samym pogłębiają nierówności wewnątrzregionalne (OSTROWSKA 2011, HARASIMOWICZ 2015).

Wśród innych niekorzystnych konsekwencji lokalizacji BIZ można wskazać na sytuację, w której inwestor zagraniczny substytuuje lokalną produkcję i polega bardziej na zagranicznych dostawcach, co może doprowadzić do upadku lub delokalizacji firm lokalnych. BIZ mogą przyczyniać się także do nadmiernej eksploatacji surowców naturalnych i degradacji środowiska naturalnego. Szczególnie w krajach słabiej rozwiniętych, przedsiębiorstwa zagraniczne lokują, tzw. „brudne przemysły”, o znacznej negatywnej sile oddziaływania na środowisko naturalne (WIŚNIEWSKA 2011). Z drugiej strony, te same firmy zagraniczne posiadają dostęp do czystych technologii oraz umiejętności organizacyjnych w zakresie unieszkodliwiania ujemnych efektów środowiskowych, będących konsekwencją zaostrzonej polityki ochrony środowiska w krajach ich pochodzenia. Pomimo, że korporacje międzynarodowe w istocie często przyjmują niższe standardy ochrony środowiska w krajach realizacji BIZ, aniżeli w kraju pochodzenia, to jednak podejmowane przez nie inwestycje są mimo wszystko bardziej przyjazne niż praktyki przyjęte przez przedsiębiorstwa krajowe (SOKOŁOWICZ 2013).

Innym skutkiem funkcjonowania BIZ dla kraju goszczącego jest wzrost importu zaopatrzeniowego sprzyjający ujemnemu bilansowi obrotów bieżących (SAWICKI 2016). Jeżeli podmioty z udziałem kapitału zagranicznego zwiększają w głównej mierze import konsumpcyjny i zaopatrzeniowy, a ograniczają import inwestycyjny, to skutkuje to negatywnymi konsekwencjami w postaci wzrostu deficytu rachunku obrotów bieżących oraz nie pobudza procesów wzrostowych w gospodarce przyjmującej (KOSZTOWNIAK 2018). Do negatywnych skutków napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych należy zaliczyć także utrudnienie dostępu rodzimym firmom do swojego rynku krajowego oraz transfer zysków pochodzących z działalności gospodarczej za granicę, zamiast do gospodarki krajowej (GŁĘBOCKI, CHRZANOWSKA 2013).

Firmy z kapitałem zagranicznym coraz częściej nabywają półprodukty od dostawców lokalnych, jednak nadal pozostają z nimi przede wszystkim w relacjach typowo handlowych. Tym samym, nie tylko nie dokonuje się albo dokonuje się w małym stopniu transfer *know-how*, lecz także duże firmy rzadko zapewniają swym lokalnym kooperantom informacje oraz dostęp do rynków międzynarodowych (HRYNIEWICKA 2017). Transfer technologii z jednego kraju do drugiego, rodzi jednak także i określonego rodzaju koszty. Należą do nich koszty związane z prawami użytkowania patentów, licencji, *know-how*, znaków handlowych.

Ponadto, chęć transferowania zysków z danej filii do firmy macierzystej, może prowadzić do zawyżania cen transferowych w handlu wewnętrznym w przedsiębiorstwie (WITKOWSKA 2003).

Niektóre prace potwierdzają pozytywny wpływ inwestycji zagranicznych na poziom wzrostu gospodarczego w kraju przyjmującym (BALASUBRAMANYAM, SALISU, SAPSFORD 1996; BORENSZTEIN, DE GREGORIO, LEE 1998; SOLOW 1999; BENGOA, SANCHEZ-ROBLES 2003, ANCYPAROWICZ 2009; MAJEWSKA, GRALA 2003; KALITA 2005; HANSEN, RAND 2006; MARONA, BIENIEK 2013, STAWSKA 2014, KOSZTOWNIAK 2015). W innych badaniach nie stwierdzono zależności pomiędzy wielkością napływu kapitału zagranicznego a zmianami PKB (CARKOVIC, LEVINE 2002; XU 2000; CHANDA ALFARO, KALEMLI-OZCAN, SAYEK 2006; DURHAM 2004; HERMES, LENSINK 2003; HERZER, KLASSEN, NOWAK-LEHMANN 2008) a niektóre badania wskazują na negatywne skutki napływu kapitału zagranicznego dla wzrostu gospodarczego (GORYNIA I IN. 2006).

W związku z możliwością pojawienia się zarówno wymiernych korzyści, jak i zagrożeń związanych z bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi, ostateczny efekt rozpatrywać należy w kontekście bilansu zysków i strat, przy czym większość badaczy stoi na stanowisku, że w wymiarze globalnym, ostateczna suma korzyści wynikających z międzynarodowych przepływów kapitału w formie BIZ, znacznie przerasta sumę konsekwencji negatywnych (SOKOŁOWICZ 2013).

Analiza roli inwestorów zagranicznych w gospodarce regionu wymaga podejścia wielowymiarowego, obejmującego wiele obszarów. Oczekiwania regionów przyjmujących bezpośrednio inwestycje zagraniczne mogą być motywowane ich potrzebami w zakresie, m.in.: uzupełniania niedoborów kapitałowych wynikających z niedostatecznych oszczędności wewnętrznych. Kolejnym powodem ściągnięcia BIZ do regionu może być unowocześnienie technologiczne jego gospodarki, upowszechnienie nowatorskich metod organizacji i zarządzania oraz zwiększenie konkurencyjności w skali ponadnarodowej, wyrażającego się m.in. wzrostem zdolności eksportowych (ZAKRZEWSKA-PÓŁTORAK 2007).

W wyniku napływu kapitału zagranicznego i konieczności konkurowania lokalnych i zagranicznych przedsiębiorstw może nastąpić poprawa zasobów krajowych i wzrost ich produktywności. Naśladowanie przez krajowe przedsiębiorstwa nowych rozwiązań wprowadzonych przez zagraniczne podmioty może doprowadzić do zmian w pozycji konkurencyjnej regionu (UMIŃSKI 2002). Z drugiej strony, wzrost konkurencji na skutek BIZ może wypychać inwestycje lokalne, szczególnie wtedy gdy bezpośrednie inwestycje zagraniczne korzystają z tych samych źródeł finansowania co firmy krajowe. Natomiast

czynnikiem stymulującym napływ BIZ jest tworzenie przyjaznego środowiska biznesowego, transfer nowoczesnych technologii oraz rozprzestrzenianie pozytywnych wzorców biznesowych (KŁYSIK-URYSZEK 2010).

BIZ tworzą korzystne warunki zatrudnienia w regionach przyjmujących. Miejsca pracy utworzone przez przedsiębiorstwa transnarodowe mogą promować wzrost, jak i rozwój oraz zmniejszać ubóstwo. Zatrudnienie utworzone przez przedsiębiorstwa wielonarodowe stymuluje płace w regionach przyjmujących (AMBUKITA 2013). Ponadto, zatrudnienie utworzone przez firmy wielonarodowe zwiększa produktywność siły roboczej w regionie przyjmującym.

W zakresie możliwych zagrożeń, jakie niesie za sobą inwestycja zagraniczna dla układu regionalnego wskazuje się dwie podstawowe płaszczyzny ich występowania: społeczną oraz ekonomiczno-technologiczną. Na płaszczyźnie społecznej, na plan pierwszy wysuwa się negatywny wpływ na rynek pracy (PILARSKA 2007), w wyniku możliwej redukcji zatrudnienia. Istotne zagrożenie stanowi również ryzyko drenażu wykwalifikowanych pracowników z innych firm (PIEKUTOWSKA, WIERZBICKA 2017). Pewne zagrożenie o charakterze społecznym może też stanowić wzrost niechęci społeczności lokalnych do innych narodowości, w wyniku nieprzyjaznych relacji między przedsiębiorstwem zagranicznym a układem lokalnym/regionalnym. Negatywne aspekty na płaszczyźnie ekonomiczno-technologicznej przekładają się natomiast na zwiększoną konkurencję i ryzyko upadku firm lokalnych, napływ brudnych technologii, wzrost zanieczyszczenia środowiska, ryzyko uzależnienia od importu technologii czy też wystąpienia tzw. efektu enklawy, w przypadku braku kontaktów gospodarczych między przedsiębiorstwem zagranicznym a gospodarką lokalną lub regionalną (LIS 2015).

W kontekście wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na gospodarki regionalne i lokalne, należy zwrócić uwagę na pojawiające się często rozbieżności między interesem władz krajów przyjmujących, a interesem inwestorów w kwestii potencjalnej lokalizacji działalności. Z punktu widzenia kraju przyjmującego, korzystna jest taka alokacja BIZ, która prowadzi do intensyfikacji gospodarczej regionów słabiej rozwiniętych, o wysokiej stopie bezrobocia, a zatem do likwidacji dysproporcji rozwojowych. Praktyka gospodarcza pokazuje natomiast, że inwestycje te koncentrują się zazwyczaj w największych aglomeracjach i regionach najbardziej rozwiniętych, prowadząc w konsekwencji do pogłębiania się różnic w rozwoju społeczno-gospodarczym (PUCHALSKA 2010).

Pomimo licznych badań i analiz powszechnie przyjmujących, że skutki działalności spółek z udziałem kapitału zagranicznego są korzystne dla kraju goszczącego na poziomie ogólnonarodowym to prace badawcze realizowane na poziomie regionów są rzadsze i mniej zgodne w zakresie kierunku oddziaływania BIZ. Przekonanie o korzyściach odnoszących przez kraj przyjmujący BIZ wydaje się dość powszechne wśród opinii publicznej nie tylko w Polsce. Tymczasem teoretycy już dawno ustalili, że efekty lokalizacji BIZ nie są jednoznaczne, a empiryczne analizy dokonywane w różnych krajach wskazują, że skutki działania BIZ bywają różne, dotyczy to zarówno wyników obliczeń tradycyjnie prowadzonych na poziomie gospodarki narodowej, jak i na poziomie regionów.

Nierównomierne rozmieszczenie spółek z kapitałem zagranicznym na terenie Polski może powodować, że pozytywne skutki ich działalności związane z transferem technologii, napływem kapitału czy dyfuzją wiedzy ograniczą się tylko do regionów, na terenach koncentracji tych podmiotów, co w efekcie może prowadzić do utrwalania bądź pogłębiania już istniejących nierówności regionalnych. Zasadne staje się poznanie efektów jakie niosą BIZ dla różnych typów gospodarek regionów oraz nasuwających się w związku z tym implikacji dla polityki rozwoju oraz polityki regionalnej, wpisujących się m.in. w bardziej selektywne zachęcanie do lokalizacji BIZ w poszczególnych rodzajach regionów (DZIEMIANOWICZ, ŁUKOMSKA, AMBROZIAK 2018).

Ocena wpływu BIZ na gospodarkę kraju przyjmującego kapitał, a w szczególności na konkretne regiony kraju, jest bardzo trudna do jednoznacznego oszacowania, ponieważ pozytywne i negatywne efekty związane z napływem bezpośrednich inwestycji zagranicznych nie mają charakteru uniwersalnego. W jednych krajach/regionach BIZ mogą być czynnikiem wzrostu i rozwoju gospodarczego, a w innych barierą.

Ocena konkretnych wskaźników pokazujących związek pomiędzy wielkością BIZ a podstawowymi wartościami makroekonomicznymi należy do zagadnień trudnych, co widać w przeprowadzanych badaniach i analizach, które przedstawiają różne wyniki dotyczące oceny skutków BIZ oraz skalę i stopień ich oddziaływania na gospodarkę regionów. Taka sytuacja może być spowodowana niedoskonałościami dostępnych danych statystycznych, podawaniem wielkości dotyczących transferu BIZ nie zawsze oznaczającym dokonanie faktycznej inwestycji oraz z przesunięcia czasowego między transferem BIZ a rozpoczętą inwestycją (przynoszącą efekty), jak również z trudnościami z oddzielaniem wpływu BIZ na wielkości makroekonomiczne od oddziaływania na nie inwestycji krajowych (PACH 2001).

Poza ustaleniem obszarów, w których ich oddziaływanie jest najsilniejsze oraz wskazaniem regionów oraz typów regionów przyjmujących najwięcej inwestycji zagranicznych możliwe będzie wskazanie zaleceń dla władz regionalnych w zakresie realizowanej przez nie polityki dotyczącej przyciągania inwestycji. Te z kolei, pozwolą na zwiększenie pozytywnego wpływu utożsamianego z lokalizacją BIZ w regionach Polski.

2. Założenia metodyczne badań

2.1. Cel i zakres badań

Celem głównym pracy jest identyfikacja oraz ocena determinant i skutków ekonomicznych lokalizacji kapitału zagranicznego dla regionów Polski. W procesie analityczno-badawczym wyodrębniono następujące cele szczegółowe, które mają pomóc w realizacji sformułowanego celu głównego:

- 1) ocena istotności determinant w lokalizacji kapitału zagranicznego w regionach,
- 2) ocena skali i struktury napływu kapitału zagranicznego do regionów,
- 3) ocena kontrybucji kapitału zagranicznego w wybranych obszarach gospodarek regionów (nakłady inwestycyjne, zatrudnienie, eksport, import),
- 4) identyfikacja i ocena skutków ekonomicznych lokalizacji kapitału zagranicznego dla regionów.

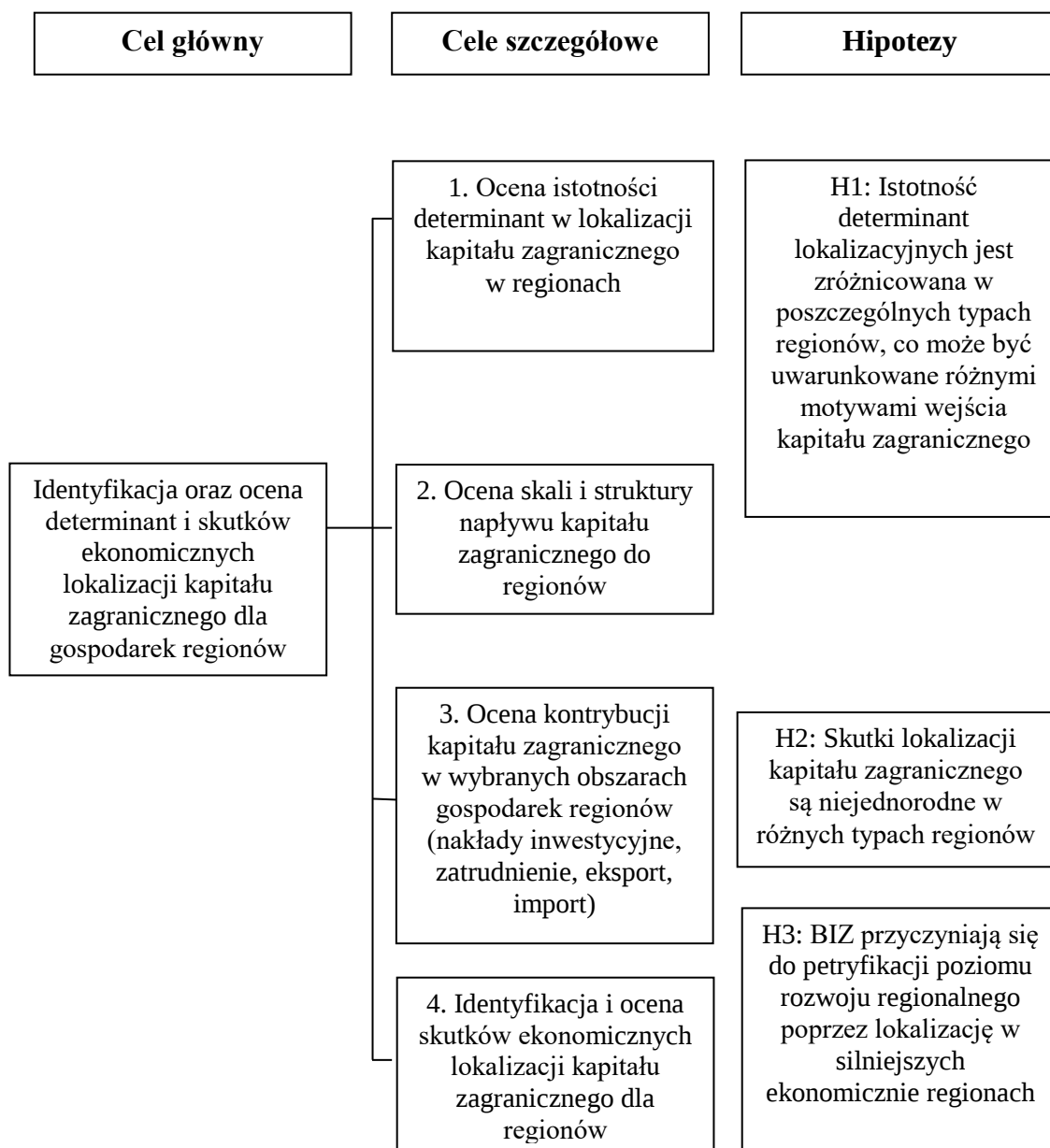
Cel aplikacyjny badań związany jest z możliwością wykorzystania wyników w kształtowaniu polityki pozyskiwania bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz we wskazaniu możliwości wykorzystania wiedzy empirycznej przez władze lokalne dotyczącej wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na sytuację gospodarczą regionów.

2.2. Hipotezy badawcze

W oparciu o przyjęte koncepcje teoretyczne i stwierdzone luki badawcze w dotychczasowym dorobku, postawiono następującą **hipotezę główną**: *determinanty oraz skutki lokalizacji kapitału zagranicznego są uwarunkowane specyficznymi cechami gospodarek regionalnych*. W weryfikacji hipotezy głównej pomocna będzie falsyfikacja następujących **hipotez szczegółowych**:

1. Istotność determinant lokalizacyjnych jest zróżnicowana w poszczególnych typach regionów, co może być uwarunkowane różnymi motywami wejścia kapitału zagranicznego.
2. Skutki lokalizacji kapitału zagranicznego są niejednorodne w różnych typach regionów.
3. Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego przyczyniają się do petryfikacji poziomu rozwoju regionalnego poprzez lokalizację w silniejszych ekonomicznie regionach Polski.

Weryfikację przyjętych hipotez badawczych oparto o realizację określonych w rozprawie celów (rys. 1).

Rys. 1. Cele i hipotezy badawcze

Źródło: Opracowanie własne

2.3. Metody i narzędzia badawcze

Przedmiotem prowadzonych badań są bezpośrednie inwestycje zagraniczne, ze szczególnym uwzględnieniem determinant ich podejmowania oraz skutków jakie niosą dla gospodarek regionów w Polsce. Aby zrealizować ten cel niezbędne jest zgromadzenie odpowiedniego zestawu zmiennych opisujących działalność przedsiębiorstw z udziałem

kapitału zagranicznego. Źródłami danych wtórnych są przede wszystkim materiały oraz dane liczbowe publikowane przez Główny Urząd Statystyczny (GUS), Narodowy Bank Polski (NBP) oraz Polską Agencję Inwestycji i Handlu (PAIH) oraz niepublikowane dane GUS nt. kapitału zagranicznego w podregionach Polski.

Z uwagi na ograniczony zakres informacji nt. działalności podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce na niższych poziomach agregacji danych niż województwa, większość statystyk prezentowanych w pracy będzie odnosić się do tego poziomu dostępności informacji. Jednakże, biorąc pod uwagę relatywnie duże wewnętrznie zróżnicowanie województw oraz niewielką ich liczbę, uzyskane w ten sposób wyniki analiz (szczególnie ekonometrycznych) mogłyby być obarczone błędem. Dlatego też, w pracy dodatkowo zostaną wykorzystane niepublikowane dane GUS nt. działalności podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego, które będą zagregowane do poziomu podregionów², co pozwoli na uchwycenie cech strukturalnych tych obszarów, które mogą mieć wpływ na możliwości absorpcji kapitału zagranicznego, a także oddziaływać na skalę i kierunek potencjalnych efektów związanych z BIZ.

Stąd, zakres przestrzenny badania obejmuje: 16 województw Polski oraz 72 podregiony. W drugim przypadku będzie on się odnosił do zaplanowanych estymacji modeli ekonometrycznych oraz prezentacji wybranych zmiennych. Zakres czasowy badań jest uwarunkowany dostępnością danych i obejmuje lata 2004-2017, chociaż w przypadku wybranych zmiennych opisujących działalność podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego może on być krótszy.

Realizacja postawionego celu oraz weryfikacja przyjętych hipotez badawczych wymaga wykorzystania następujących metod:

a) krytyki piśmiennictwa oraz metaanalizy dostępnych badań empirycznych

Następstwem wykorzystania tych metod była szczegółowa analiza przeglądu literatury krajowej i zagranicznej dotyczącej problematyki determinant lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz skutków ich lokalizacji dla regionów przyjmujących kapitał zagraniczny.

b) analiza statystyczna danych

W celu opisu skali, struktury oraz zmian wynikających z napływu kapitału zagranicznego do regionów Polski wykorzystane zostaną różne statystyki opisowe (m.in. średnia, odchylenie standardowe, rozstęp, współczynnik zmienności), pozwalające na

---

² Wykorzystanie danych o niższym poziomie agregacji, nt. powiatów lub gmin może skutkować dużą liczbą danych, dla których wartości nie byłyby prezentowane z uwagi na tajemnicę statystyczną.

uchwycenie stopnia zróżnicowania badanej cechy. Skala napływu BIZ zostanie przedstawiona z wykorzystaniem miar relatywnych, ukazujących m.in. wartość nakładów inwestycyjnych/liczbę podmiotów z kapitałem zagranicznym w odniesieniu do: wielkości gospodarki, liczby ludności, powierzchni regionu. Koncentracja sektorowa BIZ zostanie opisana z wykorzystaniem wskaźnika Herfindahla-Hirschmana (HHI) a regionalna specjalizacja przy użyciu indeksu specjalizacji Krugmana.

- c) **model dwumianowy ujemny o rozkładzie Poissona** posłuży do identyfikacji determinant lokalizacji BIZ w układzie regionalnym z uwagi na specyficzne właściwości tych danych. Zmienna zależna, tj. liczba firm z kapitałem zagranicznym jest traktowana jako tzw. zmienna dyskretna (przyjmująca wybrane wartości), której dodatkowo średnia jest mniejsza od wariancji (co jest częstym zjawiskiem przy tego typu danych). Stąd, dobór metody estymacji wpisuje się w specyficzne cechy dostępnych danych.
- d) **statyczny/dynamiczny model panelowy** zostanie wykorzystany do ustalenia następstw lokalizacji podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w regionach Polski. Przeprowadzone zostaną estymacje obejmujące zarówno całą zbiorowość podregionów, a także oddzielnie w kilku podgrupach, uwarunkowanych cechami strukturalnymi poszczególnych podregionów. Porównanie stopnia istotności oraz współczynników kierunkowych stojących przy zmiennych, opisujących wkład/znaczenie kapitału zagranicznego pozwoli uchwycić ich wpływ na wartości rozpatrywanych zmiennych objaśnianych.

3. Wybrane wyniki badań

Skutki napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do gospodarki kraju goszczącego są przedmiotem wielu analiz teoretycznych i rzadziej empirycznych. Mogą one zarówno mieć charakter ilościowy (w postaci modeli ekonometrycznych), jak i jakościowy (dokonywane metodą opisową). Wyniki badań przedstawione w niniejszym konspekcie są rezultatami wstępnymi i obrazują tylko część aspektów poruszanych w pracy doktorskiej.

Początkowo, dokonano identyfikacji determinant lokalizacji podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w powiatach Polski. Wykorzystano w tym celu dane pozyskane z Banku Danych Lokalnych GUS oraz informacje pozyskane z obliczeń geograficznych na mapach oraz model dwumianowy ujemny. Zidentyfikowano najważniejsze determinanty lokalizacji firm z udziałem kapitału zagranicznego, odwołując się do cech strukturalnych powiatów oraz czynników lokalizacyjnych wynikających z przesłania nowej geografii ekonomicznej. W tabeli 1 przedstawiono statystyki opisowe zmiennych wykorzystanych w badaniu.

Tabela 1

Statystyki opisowe danych wykorzystanych w modelowaniu determinant lokalizacji BIZ

Zmienna	Opis	Obs.	Średnia	Odchyl. std.	Min	Max
dyst_m_woj	Odległość do miasta wojewódzkiego	1890	3,7357	0,8435	-0,1004	4,9352
dyst_SSE	Odległość do SSE	1890	2,3381	0,9703	-1,2933	4,0766
dyst_autost_ekspr	Odległość do drogi ekspresowej/autostrady	1890	3,0159	1,0378	-2,1118	4,8444
dyst_d_kraj	Odległość do drogi krajowej	1890	1,6898	0,8741	-1,8665	3,1233
dyst_linia_kolej	Odległość do linii kolejowej	1890	1,5035	0,8928	-1,8165	3,4785
dyst_port_lotn	Odległość do lotniska	1890	4,1514	0,7122	1,0962	5,6577
dyst_port_morski	Odległość do portu	1890	5,5696	0,7567	0,3814	6,4412
dyst_granica	Odległość do granicy	1890	4,2237	0,9272	1,3956	5,4793
firmy_10_tys._miesz	Liczba podm. gosp. na 10 tys. mieszkańców	1890	6,7660	0,2738	6,0252	7,7686
płace	Wysokość wynagrodzeń	1890	7,8822	0,1305	7,5298	8,6338
st_bezrobocia	Stopa bezrobocia	1890	-1,9883	0,4442	-3,7297	-0,9493
dł_dróg_lokal	Drogi publiczne o nawierzchni twardej [km]	1890	5,4688	0,7446	2,5649	7,2420
udział_przem	Udział zatrudnionych w przemyśle	1890	28,2180	11,5891	2,8058	73,2502
udział_usług	Udział zatrudnionych w usługach	1890	41,7315	14,9068	14,4218	87,0156

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych

Zmienną objaśnianą w modelu była liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego w powiatach w Polsce w latach 2011-2015. Relatywnie krótki okres analizy wiązał się z dostępnością informacji o lokalizacji BIZ na tym poziomie agregacji w statystyce publicznej. W tabeli 2 zamieszczono wyniki estymacji wartości oczekiwanej liczby podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w powiatach Polski w latach 2011-2015 z wykorzystaniem modelu dwumianowego ujemnego wg różnych specyfikacji (1-3).

W kolumnie o oznaczeniu 1 tabeli 2 wykorzystano jedynie zmienne o charakterze cech geograficznych, wskazujące odległość do wybranych punktów w przestrzeni oraz granicy. Spośród ogółu ww. czynników kluczowe znaczenie ma bliskie położenie względem miasta wojewódzkiego, specjalnej strefy ekonomicznej, lotniska, portu oraz granicy. Bliskość granicy oraz miasta wojewódzkiego zapewniają wysoką dostępność krajowych i zagranicznych rynków zbytu, a także szczególnie w przypadku tego ostatniego, ułatwiają dostęp do dobrze wykształconych zasobów siły roboczej. Niewielka odległość do lotniska i portu, wskazują na istotę dobrej infrastruktury komunikacyjnej. Dwie zmienne opisujące bliskość do infrastruktury drogowej były nieistotne w logarytmicznej specyfikacji modelu, zarówno odległość do: (1) drogi krajowej oraz (2) drogi ekspresowej lub autostrady nie były istotne statystycznie.

Tabela 2

Wyniki oszacowań lokalnych determinant lokalizacji BIZ w Polsce

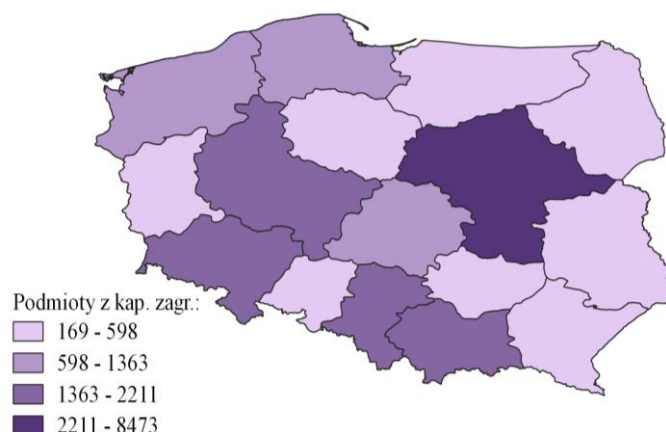
Zmienne	(1)	(2)	(3)
dyst_m_woj	-0.530***	-0.191***	-0.213***
	(0.117)	(0.0484)	(0.0494)
dyst_SSE	-0.453***	-0.230***	-0.171***
	(0.0854)	(0.0605)	(0.0527)
dyst_autost_ekspr	0.0580	-0.0402	0.0124
	(0.0732)	(0.0348)	(0.0318)
dyst_d_kraj	-0.0665	-0.0824	-0.0885*
	(0.104)	(0.0579)	(0.0498)
dyst_linia_kolej	-0.159	-0.205***	0.0235
	(0.102)	(0.0589)	(0.0566)
dyst_port_lotn	-0.554***	-0.154**	-0.0578
	(0.123)	(0.0603)	(0.0597)
dyst_port_morski	-0.219***	-0.0473	0.0417
	(0.0772)	(0.0510)	(0.0472)
dyst_granica	-0.158***	-0.146***	-0.0944***
	(0.0603)	(0.0365)	(0.0338)
firmy_10_tys._miesz		2.604***	1.500***
		(0.200)	(0.227)

płace		0.747**	0.288
		(0.346)	(0.344)
st_bezrobocia		-0.300***	-0.464***
		(0.0878)	(0.0930)
dł_droóg_lokal		0.645***	0.800***
		(0.0639)	(0.0642)
udział_przem			0.0279***
			(0.00356)
udział_usług			0.0385***
			(0.00462)
Stała	10.73***	-21.10***	-15.32***
	(0.727)	(3.078)	(3.078)
Liczba obserwacji	1890	1890	1890
Efekty stałe: lata	NIE	TAK	TAK
Pseudo R ²	0.129	0.218	0.242

Zródło: opracowanie własne na podstawie badań

W kolumnie o nr 2 tabeli 2 do czynników geografii ekonomicznej (z kolumny 1) dołączono wybrane cechy poszczególnych powiatów, tj.: poziom aglomeracji podmiotów gospodarczych, wysokość wynagrodzeń, stopę bezrobocia, jakość infrastruktury drogowej mierzoną długością dróg o nawierzchni twardej. Wszystkie te kryteria lokalizacyjne w tej specyfikacji modelu były istotne statystycznie, wskazując na rolę zarówno aglomeracji podmiotów gospodarczych, sytuacji na rynku pracy oraz infrastruktury drogowej. Innymi czynnikami istotnymi z punktu widzenia lokalizacji podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego, a wpisującymi się w zróżnicowanie powiatów była struktura lokalnej gospodarki (kolumna (3) w tabeli 2).

Rozmieszczenie firm z kapitałem zagranicznym w układzie regionalnym jest nierównomierne (rys. 2). Najwięcej przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w 2017 r. było zarejestrowanych w województwach: mazowieckim, śląskim oraz dolnośląskim. Z kolei, najmniej inwestycji zagranicznych były w stanie przyciągnąć następujące regiony: świętokrzyskie, podlaskie, warmińsko-mazurskie. Taka przestrzenna koncentracja przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym może wynikać z faktu, że te podmioty uważają za korzystniejsze miejsca lokalizacji swoich oddziałów w regionach centralnych oraz metropolitalnych, w których funkcjonują ośrodki badawcze, a rynek charakteryzuje się odpowiednią podażą wykwalifikowanej siły roboczej. Większą siłę przyciągania kapitału zagranicznego mają także regiony odznaczające się dobrze rozwiniętą infrastrukturą oraz dogodnie zlokalizowane względem dużych krajowych i zagranicznych rynków zbytu.

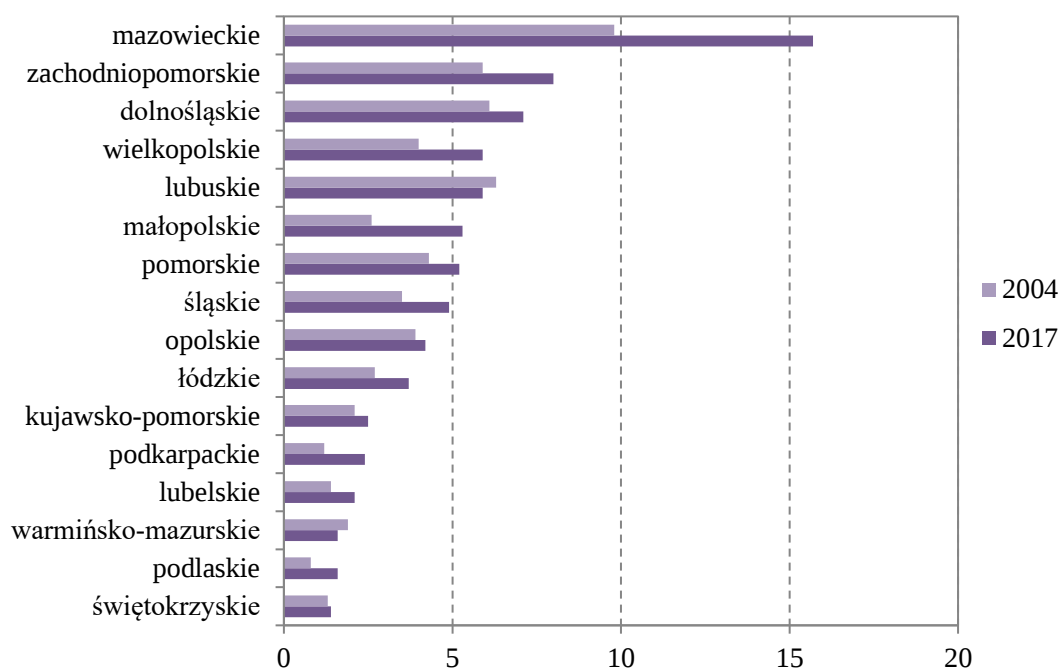
Rys. 2. Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego w województwach Polski w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (wg REGON) - Bank Danych Lokalnych

Dokonując wyboru miejsca lokalizacji inwestycji, inwestorzy zagraniczni często też wybierają tereny, w których BIZ już zostały podjęte przez innych inwestorów. Istotnym motywem lokalizacyjnym dla firm z kapitałem zagranicznym może być również wcześniejsza współpraca inwestora z polskimi partnerami, w szczególności z firmami zlokalizowanymi w danym regionie. Dla inwestora zagranicznego ważnym czynnikiem lokalizacyjnym może też być sieć wzajemnych powiązań, którą tworzą wszystkie podmioty gospodarcze na danym rynku lokalnym – są to zarówno kooperanci dostarczający komponenty, podzespoły, itp. oraz usługodawcy świadczący usługi dla firm z kapitałem zagranicznym.

Najważniejszą jednak determinantą przy podejmowaniu decyzji lokalizacyjnych jest odległość, która jest traktowana jako funkcja kosztów transportu surowców i produktów. Geograficzna bliskość jest istotnym czynnikiem obniżającym koszty. Innymi istotnymi czynnikami decydującymi o wyborze konkretnej lokalizacji jest dostępność siły roboczej o odpowiednich kwalifikacjach oraz sprzyjający prowadzeniu działalności klimat biznesowy danego regionu.

Największą liczbą podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2017 r. charakteryzowały się województwa: mazowieckie, zachodniopomorskie oraz dolnośląskie (rys. 3). Natomiast województwa świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie oraz podlaskie odznaczały się najmniejszym zaangażowaniem podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego przypadających na 10 tys. mieszkańców.

Liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców

Rys. 3. Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców

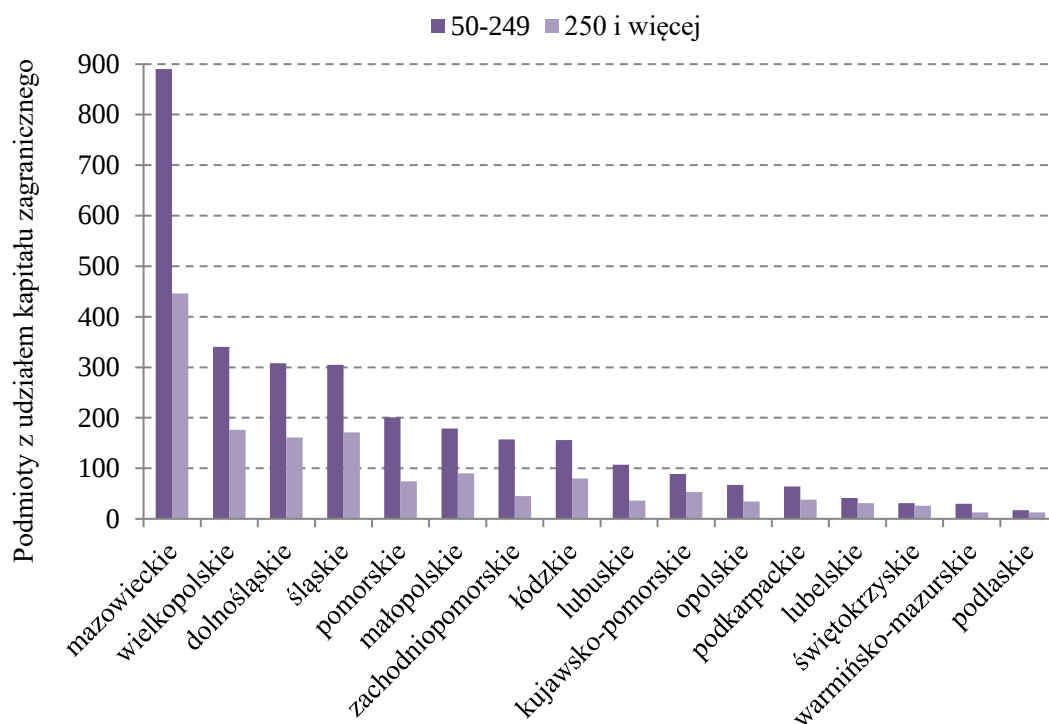
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS - Bank Danych Lokalnych (BDL)

Taki stan rzeczy może wynikać z atutów regionu, bądź ich braku. Województwo mazowieckie to największy i zarazem najbardziej zaludniony region Polski. Przewaga mazowieckiego wynika również z pełnienia przez Warszawę funkcji stołecznych. Niektóre podmioty z kapitałem zagranicznym rejestrują w Warszawie tylko swoją siedzibę, a faktyczną działalność prowadzą w innej lokalizacji.

Natomiast w przypadku województwa zachodniopomorskiego jego istotną zaletą jest bardzo dobre położenie względem rynków europejskich oraz państw Morza Bałtyckiego. Walorami dolnośląskiego jest wysoki poziom rozwoju gospodarczego, znacznie przekraczający średnią krajową, bardzo korzystne położenie geopolityczne, z uwagi na sąsiedztwo Niemiec i Republiki Czeskiej, bardzo dobrze rozwinięta infrastruktura transportowa drogowa, kolejowa, wodna, lotnicza oraz teleinformatyczna.

Województwa, w których występuje najmniej bezpośrednich inwestycji zagranicznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców znajdują się w Polsce Wschodniej, która jest uważana za najmniej atrakcyjną inwestycyjnie część kraju, wynikających z wielu zapóźnień w stosunku do bardziej rozwiniętych regionów (zarówno o podłożu infrastrukturalnym, gospodarczym czy odnoszącymi się do zasobów/jakości siły roboczej, itp.).

Dla gospodarki kraju przyjmującego największe znaczenie ze względu na skutki oddziaływania na regionalne gospodarki mają firmy z kapitałem zagranicznym zaliczane do średnich i dużych podmiotów. W tej kategorii ponownie pozycję liderów zajmują województwa mazowieckie, wielkopolskie oraz śląskie (rys. 4).

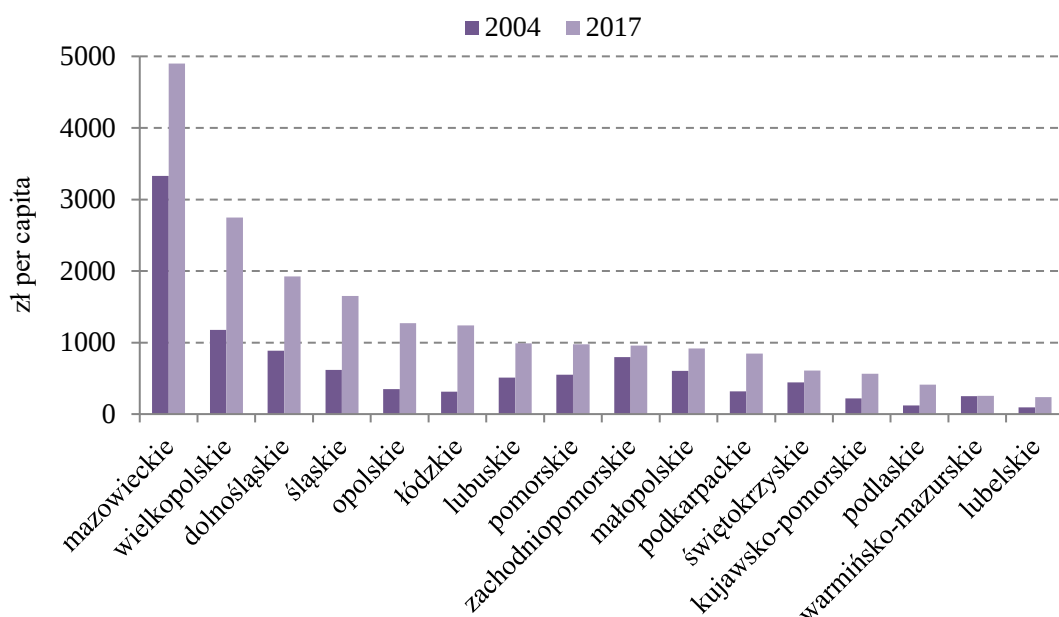

Rys. 4. Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego zatrudniające od 50 do 249 oraz powyżej 250 pracowników w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Względnie duża liczba podmiotów dużych i średnich w województwach przekładała się na wielkość poniesionych nakładów inwestycyjnych w firmach z udziałem kapitału zagranicznego (w mln zł *per capita*). Największe nakłady w 2017 r. ponoszone były w woj. mazowieckim, wielkopolskimi i dolnośląskim. Najmniejszymi nakładami odznaczały się natomiast województwa: lubelskie, warmińsko-mazurskie oraz podlaskie, czyli regiony należące do województw Polski Wschodniej. Regiony te charakteryzują się niskim poziomem dochodu *per capita* względem średniej krajowej, relatywnie wysokim poziomem zatrudnienia w rolnictwie, względnie niskim w stosunku do średniej krajowej nakładami na badania i rozwój, a także niską wydajność pracy związaną m.in. z przestarzałą strukturą gospodarki i niską konkurencyjnością przedsiębiorstw.

Wszystkie województwa odnotowały wzrost nakładów inwestycyjnych alokowanych przez podmioty z kapitałem zagranicznym w latach 2004-2017 w przeliczeniu na 1 mieszkańca (mln zł/osobę), jednak największe przyrosty nastąpiły w województwie mazowieckim i wielkopolskim, dolnośląskim i śląskim. Z kolei, najmniejsze przyrosty odnotowano w warmińsko-mazurskim, lubelskim, zachodniopomorskim oraz świętokrzyskim. Ranking wartości nakładów inwestycyjnych w województwach pokrywał się z rankingiem dotyczącym liczby podmiotów z kapitałem zagranicznym w danym regionie.

Rys. 5. Nakłady inwestycyjne w podmiotach z kapitałem zagranicznym

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Wyniki analizy BIZ w polskich województwach wskazują na wyraźne preferencje lokalizacyjne inwestorów zagranicznych. Najbardziej atrakcyjnym regionem dla przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym było województwo mazowieckie. W dalszej kolejności znajdują się inne regiony, na terenie których zlokalizowane są duże aglomeracje miejskie (śląskie, dolnośląskie, wielkopolskie, małopolskie). Pomimo, że napłynęło do tych województw najwięcej firm z kapitałem zagranicznym, to ich rola w gospodarkach regionalnych może być różna. Uzasadnia to konieczność przeanalizowania wkładu BIZ w generowanie kluczowych wskaźników makroekonomicznych w regionach.

Stąd, w dalszym etapie został przeanalizowany wkład kapitału zagranicznego w gospodarkach regionów. Analizie poddana została wartość kapitału zagranicznego w BIZ

w województwie do PKB, nakłady inwestycyjne w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego w stosunku do nakładów inwestycyjnych regionu ogółem, zatrudnienie w BIZ w regionie do zatrudnienia ogółem regionu, eksport BIZ do eksportu ogółem oraz import BIZ do importu ogółem (tab. 3). Z uwagi na ograniczoną dostępność danych występują pewne różnice w ostatnim roku odniesienia (2015-2017).

Tabela 3

Udział kapitału zagranicznego w gospodarkach regionów [%]

Województwo	A (%)	B (%)	C (%)	D (%)	E (%)
	2016	2017	2017	2015	2015
mazowieckie	24,1	45,4	24,7	50,8	63,2
wielkopolskie	13,1	39,5	19,9	62,6	74,3
dolnośląskie	11,1	23,0	15,4	66,5	74,1
małopolskie	11,1	16,2	4,9	44,5	53,8
zachodniopomorskie	9,6	16,2	11,9	50,7	52,2
śląskie	7,6	24,9	12,2	69,5	67,4
świętokrzyskie	5,8	15,6	4,9	44,9	43,0
opolskie	5,4	18,6	9,3	56,9	64,8
pomorskie	5,1	13,2	9,2	33,7	30,6
łódzkie	4,8	21,4	9,8	65,2	68,9
lubuskie	4,1	18,3	12,0	68,1	72,7
kujawsko-pomorskie	3,4	11,9	6,1	51,8	45,8
podkarpackie	3,4	16,4	5,5	63,0	63,1
warmińsko-mazurskie	3,0	5,0	3,3	48,0	50,7
lubelskie	2,6	5,7	3,1	44,8	44,2
podlaskie	1,3	7,7	2,6	12,6	17,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL oraz raportów GUS z serii „Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym”. *Objaśnienia:* A – Wartość kapitału zagranicznego w BIZ w województwie do PKB (%), B – Nakłady inwestycyjne w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego w stosunku do nakładów inwestycyjnych regionu ogółem (%), C – Zatrudnienie w BIZ w regionie do zatrudnienia ogółem regionu (%), D – Eksport BIZ do eksportu ogółem (%), E – Import BIZ do importu ogółem (%).

Regionalne rozmieszczenie inwestycji zagranicznych w Polsce charakteryzuje się silnym zróżnicowaniem, co może determinować odmienną rolę kapitału zagranicznego w poszczególnych regionach. Wraz z napływem BIZ do regionów następowała ich wyraźna koncentracja najczęściej w najbardziej uprzemysłowionych i rozwiniętych obszarach Polski. Stąd, rola kapitału zagranicznego była największa w badanych obszarach w województwie mazowieckim, wielkopolskim i dolnośląskim, natomiast najmniejsza w podlaskim, lubelskim i warmińsko-mazurskim. Wynikać to może z liczby BIZ napływających do regionów, ich struktury wielkościowej oraz poniesionych nakładów inwestycyjnych.

Najsilniejsze zróżnicowanie wpływu BIZ zaobserwowano w ramach eksportu podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w relacji do eksportu ogółem, a także w przypadku importu BIZ do importu ogółem. Najmniej zróżnicowane wartości zmiennej występują w obszarze zatrudnienia w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego w stosunku do zatrudnienia regionu ogółem.

Napływ kapitału zagranicznego może być siłą napędową dla regionu. Pokazane wyniki badań wskazują, że oddziaływanie ww. kapitału na region przyjmujący może być zróżnicowane. Wynikać to może z różnej skali napływu BIZ, znaczenia podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w gospodarkach regionów, a także odmiennych motywów podejmowania BIZ. Dodatkowym czynnikiem różnicującym potencjalne efekty są same gospodarki regionalne, a przede wszystkim ich poziom osiągniętego rozwoju, wielkość rynków zbytu, a także jakość i dostępność czynników produkcji, które mogą warunkować odmienne motywy wejścia BIZ do regionów.

4. Podsumowanie

Literatura przedmiotu wskazuje, że najbardziej pożądanym jest napływ kapitału zagranicznego w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych, ponieważ pozytywne efekty działalności BIZ determinują wskaźniki ekonomiczne obrazujące sytuację gospodarczą regionu. Jednakże, pozytywne efekty BIZ często są znoszone przez te negatywne związane z lokalizacją BIZ. Praca wpisuje się w koncepcję heterogeniczności regionalnej. Specyficzne cechy regionu, mogą wpisywać się w różnym stopniu w konkretne motywy podejmowania BIZ w poszczególnych typach regionów, jak i warunkować potencjalne skutki, związane z lokalizacją kapitału zagranicznego.

Przeprowadzone badanie dotyczące roli bezpośrednich inwestycji zagranicznych w wybranych obszarach gospodarek regionalnych, tj.: wartość kapitału zagranicznego w województwie do PKB regionu, nakłady inwestycyjne w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego w stosunku do nakładów inwestycyjnych regionu ogółem, zatrudnienie w podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego w regionie do zatrudnienia ogółem województwa, eksport realizowany przez podmioty z udziałem kapitału zagranicznego w regionie do eksportu ogółem regionu oraz import podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w regionie do importu ogółem regionu, wskazało na duże zróżnicowanie międzyregionalne znaczenia kapitału zagranicznego.

W przypadku relacji wartości kapitału zagranicznego w inwestycjach zagranicznych do PKB regionu oraz udziału zatrudnienia w podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego do zatrudnienia ogółem regionu przodowały województwa: mazowieckie, wielkopolskie, dolnośląskie. Oceniając wartość zagranicznych nakładów inwestycyjnych w relacji do wartości ogółem nakładów inwestycyjnych regionu, najkorzystniejszy jego wkład występował w mazowieckim, wielkopolskim oraz śląskim. Z kolei, udział eksportu w podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego w regionie do eksportu ogółem regionu najwyższy był w śląskim, lubuskim i dolnośląskim. Ostatecznie, najwyższy udział importu wygenerowanego w podmiotach z kapitałem zagranicznym w regionie do importu ogółem regionu wskazywał na województwa: wielkopolskie, dolnośląskie i lubuskie.

Uzyskane wartości pozwalają zaobserwować dużą koncentrację liczbową podmiotów oraz ich znaczenia głównie w gospodarkach o wysokim poziomie rozwoju, często metropolitalnych lub przemysłowych. Z kolei, na terenie obszarów o niskim poziomie rozwoju, często z wieloma problemami strukturalnymi, niekorzystnie położonych względem dużych krajowych i zagranicznych rynków zbytu, te znaczenie jest relatywnie najmniejsze.

Analiza danych wtórnych w obszarze wartości kapitału zagranicznego w województwie do PKB województwa, nakładów inwestycyjnych w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego w stosunku do nakładów inwestycyjnych regionu ogółem oraz zatrudnienia w BIZ w regionie do zatrudnienia ogółem regionu wskazała na trzy województwa, które uzyskały najniższe wartości: podlaskie, lubelskie oraz warmińsko – mazurskie. Zmiany na ostatnich miejscach klasyfikacji występują jedynie w przypadku dwóch obszarów podlegających badaniu, tj.: udziału eksportu BIZ w regionie do eksportu ogółem regionu, gdzie ten udział jest najmniejszy w podlaskim, pomorskim oraz małopolskim, oraz udziału importu BIZ w regionie do importu ogółem regionu, gdzie najniższe wartości zaobserwowano w województwach: podlaskim, pomorskim oraz w świętokrzyskim.

Badanie determinant lokalizacji BIZ w powiatach wskazało, że podmioty z kapitałem zagranicznym częściej na miejsca lokalizacji wybierały powiaty o wyższym poziomie rozwoju gospodarczego, które są położone bliżej dużych ośrodków miejskich, odznaczające się relatywnie dobrą sytuacją na rynku pracy oraz dostępnością osób z wykształceniem wyższym i odpowiednimi kwalifikacjami.

Zidentyfikowane różnice w znaczeniu kapitału zagranicznego stały się podstawą do pogłębienia analizy potencjalnych następstw, związanych z lokalizacją podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce w układzie regionalnym. Estymacja modeli ekonometrycznych pozwoli uchwycić jednoznacznie różnice w skali/kierunkach/istotności efektów, utożsamianych z lokalizacją BIZ.

5. Ramowy plan pracy

Wprowadzenie

Założenia metodyczne badań

1. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w teorii ekonomii

- 1.1. Teoretyczne podstawy umiędzynarodowienia przedsiębiorstw
- 1.2. Determinanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych
- 1.3. Motywy podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych
- 1.4. Skutki napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do gospodarek narodowych

2. Determinanty i następstwa lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych w gospodarkach regionów

- 2.1. Uwarunkowania lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych na poziomie regionalnym
- 2.2. Następstwa lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych w regionach goszczących w świetle teorii ekonomii
- 2.3. Skutki bezpośrednich inwestycji zagranicznych w regionach goszczących – przegląd badań empirycznych

3. Analiza napływu kapitału w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski i jej regionów

- 3.1. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski
- 3.2. Przestrzenne zróżnicowanie skali i struktury bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce
- 3.3. Koncentracja branżowa bezpośrednich inwestycji zagranicznych a regionalna specjalizacja
- 3.4. Determinanty rozmieszczenia działalności przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w skali regionalnej

4. Skutki lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych w regionach Polski

- 4.1. Kontrybucja bezpośrednich inwestycji zagranicznych w gospodarkach regionów
- 4.2. Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na poziom rozwoju regionów
- 4.3. Oddziaływanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych na zatrudnienie
- 4.4. Skutki działalności bezpośrednich inwestycji zagranicznych na eksport regionów
- 4.5. Analiza heterogenicznych skutków działalności bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce w ujęciu regionalnym

Podsumowanie i wnioski

6. Wykaz dorobku naukowego

1. NAZARCZUK J.M., KRAJEWSKA A., *Spatial concentration of foreign owned entities in Poland*, Geographia Polonica, 2018, vol. 91, iss. 4.
2. NAZARCZUK J. M., KRAJEWSKA A., 2018, *Local Determinants of Foreign Direct Investment in Poland*, Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy, 13(1).
3. KRAJEWSKA A., 2018, *Regionalna koncentracja bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce w latach 2004-2015*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
4. KRAJEWSKA A., 2018, *Determinanty lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych w teorii ekonomii*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Społecznej w Ostrołęce.
5. KISIEL R., KRAJEWSKA A., NAZARCZUK J. M., 2017, *Spatial concentration of businesses with foreign capital in the capital cities of the Polish voivodeships and their agglomerations from 1995–2016*, Acta Sci. Pol. Oeconomia 16 (4) 2017.

Bibliografia

- AMBUKITA E., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako czynnik rozwoju regionalnego*, Biblioteka Regionalisty, nr 13, 2013.
- ANCYPAROWICZ G., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce po akcesji do Unii Europejskiej*, Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 77, 2009.
- BALASUBRAMANYAM V. N., SALISU M., Sapsford D., *Foreign Direct Investment and Growth in EP and IS Countries*, The Economic Journal, Vol. 106, No. 434, 1996.
- BENGOA M., SANCHEZ-ROBLES B., *Foreign direct investment, economic freedom and growth: new evidence from Latin America*. European journal of political economy, 19 (3), 2003.
- BORENSZTEIN E., DE GREGORIO J., LEE J., *How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth?*, Journal of International Economics, 1998.
- BUCKLEY P. J., CASSON M. C., *The Future of Multinational Enterprise*. London: The Macmillan Press, 1976.
- BUSZKO A., VASHCHENKO M., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne na Ukrainie: rola czynników instytucjonalnych*, Ekonomista, nr 4, 2012.
- CARKOVIC M., LEVINE R., *Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth?* Working Paper, University of Minnesota, Minneapolis and Saint Paul, 2002.
- CAVES R.E., *International Corporations: The Industrial Economics of Foreign Investments*. Economics, vol. 38, 1971.
- CHANDA A., ALFARO L., KALEMLI-OZCAN S., SAYEK S., *How Does Foreign Direct Investment Promote Economic Growth? Exploring the Effects of Financial Markets on Linkages*, Departmental Working Papers from Department of Economics, Louisiana State University, 2006.
- CHOWDHURY A., MAVROTAS G., *FDI and Growth: What Causes What?* World Economy, 2006.
- CIEŚLIK A., *Determinanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce: Czy integracja europejska ma znaczenie?* Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych / Szkoła Główna Handlowa, nr 47, Warszawa 2017.
- CIEŚLIK A., *Ewolucja teorii bezpośrednich inwestycji zagranicznych: przegląd wybranej literatury przedmiotu*, Handel zagraniczny i biznes międzynarodowy we współczesnej gospodarce, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, 2017.

- CUDOWSKA-SOJKO A., GRZYBOWSKA A., *Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w działalności badawczo-rozwojowej korporacji transnarodowych*, Optimum. Studia Ekonomiczne, nr 3, 2015.
- DOMAŃSKI B. [red.], *Inwestycje zagraniczne w Małopolsce 2007*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2008.
- DRABIK I., *Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych współczesnych przedsiębiorstw na transfer technologii*, Nierówności Społeczne a wzrost gospodarczy, nr 23, 2011.
- DUNNING J. H., *The determinants of international production*, Oxford Economic Papers, 1973.
- DURHAM, J.B., *Absorptive capacity and the effects of foreign direct investment and equity foreign portfolio investment on economic growth*, European Economic Review, Elsevier, vol. 48(2), 2004.
- DZIEMIANOWICZ W., ŁUKOMSKA J., AMBROZIAK A.A., *Location factors in foreign direct investment at the local level: the case of Poland*, Regional Studies, 2018.
- ERTMAN A., *Elastyczność plac jako czynnik napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych w gospodarce otwartej*, Rozprawa doktorska, Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Ekonomii i Zarządzania, 2017.
- FIRLEJ K. A., *Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych we wzroście potencjału konkurencyjnego regionów w Polsce w okresie poakcesyjnym*, [w:] Harańczyk, A., Kudłacz, T., (red.) *Perspektywy rozwoju regionalnego Polski w okresie programowania po 2013 roku*, Wydawnictwo KPZK PAN, Warszawa 2012.
- GLEBOCKI K., CHRZANOWSKA P., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w polskich miastach*, Ekonomia i Zarządzanie, nr 3, 2013.
- GOCZEK Ł., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne i niewystarczająco wykształcona siła robocza-badanie empiryczne przedsiębiorstw*, Studia Ekonomiczne, nr 129, 2013.
- GOLEJEWSKA A., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a proces restrukturyzacji gospodarki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2008.
- GORYNIA M., BARTOSIK PURGAT M., JANKOWSKA B., R. OW CZARZAK R., *Efekty zewnętrzne bezpośrednich inwestycji zagranicznych - aspekty teoretyczne i wyniki badań empirycznych*, Ekonomista, nr 2, 2006.
- GÓRNI EWICZ G., SIEMIĄTKOWSKI P., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne na świecie*, Ekonomista, nr 3, 2007.
- HANSEN, H., RAND, J., *On the Causal Links Between FDI and Growth in Developing Countries*. The World Economy, 29(1), 2006.

- HARASIMOWICZ A., *Efekty aglomeracji-czynnik czy bariera rozwoju miast? Analiza wybranych aspektów w świetle literatury przedmiotu*, Studia Miejskie, nr 20, 2015.
- HELLER J., WARŻAŁA R., *Regionalne uwarunkowania napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski*, Ekonomista, nr 6, 2005.
- HERMES N., LENSINK, R., *Foreign direct investment, financial development and economic growth*. The Journal of Development Studies, 40 (1), 2003.
- HERZER D., KLASSEN S., HOWAK-LEHMANN F., *In Search of FDI-led Growth in Developing Countries: The Way Forward*, Economic Modelling, vol. 25(5), 2008.
- HRYNIEWICKA M., *The activity and functioning of enterprises with foreign capital in Poland*, Studia z Polityki Publicznej, Szkoła Główna Handlowa, nr 2, 2017.
- HYMER S.H., *The international operations of national firms: a study of direct foreign investment*, Cambridge, Mass.: MIT Press 1974.
- KALITA W., *Inwestycje zagraniczne a kapitał ludzki regionu*, Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy, nr 7, 2005.
- KARASZEWSKI W., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, Wydawnictwo Województwo Kujawsko- Pomorskie, Toruń 2005
- KINDLEBERGER C. P., *The Theory of Direct Investment, American Business Abroad*, Yale University Press, New Haven 1969.
- KŁYSIK-URYSZEK A., *Gospodarcze efekty napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do regionu*, [w:] Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w kształtowaniu aktualnego i przyszłego profilu gospodarczego województwa łódzkiego, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, 2011.
- KŁYSIK-URYSZEK A., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w gospodarce regionu; teoria i praktyka*, CeDeWu, 2010.
- KOSZTOWNIAK A., *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie a wzrost gospodarczy w Polsce oraz wybranych krajach Europy Środkowej i Wschodniej*, CeDeWu Sp. z o.o., Warszawa 2018.
- KOSZTOWNIAK A., *Relacje przyczynowo-skutkowe pomiędzy czynnikami produkcji a wzrostem gospodarczym w Polsce w latach 1992-2012 z uwzględnieniem roli bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, Zeszyty Naukowe/Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, 2015.
- KOWALIK P., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w 2004 roku*, [w:] Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w budowaniu potencjału konkurencyjności przedsiębiorstw

- i regionów, W. Karaszewski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2007.
- KOZŁOWSKA A, SZCZEPKOWSKA-FLIS A., *Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w kształtowaniu cyklu koniunkturalnego – analiza na przykładzie gospodarki polskiej*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe, nr 311, 2017.
- KRUGMAN P., OBSTFELD M., *International Economics. Theory and Policy*, Addison-Wesley, New York 2000.
- KUZEL M., *Zarządzanie wiedzą w korporacjach transnarodowych a procesy dyfuzji wiedzy i umiejętności*, [w:] W. Karaszewski (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w podnoszeniu konkurencyjności polskiej gospodarki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2005.
- LIBERSKA B. (red.), *Globalizacja. Mechanizmy i wyzwania*, Warszawa: Wydawnictwo PWE, 2002.
- LIS T., *Ekonomiczne efekty wdrażania nowych technologii w przedsiębiorstwie*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe, nr 224, 2015.
- LIZIŃSKA W., MARKS-BIELSKA R., *Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych a rozwój gospodarczy Polski*, Ekonomista, nr 5, 2014.
- LIZIŃSKA W., *Klimat inwestycyjny jako czynnik bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, 2012.
- MacDougall G.D.A., *The Benefits and Costs of Private Investment from Abroad: A Theoretical Approach*. Economic Record, vol. 36, 1960.
- MAJEWSKA M., GRALA J., *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie a wzrost gospodarczy Polski*, [w:] Karaszewski W. (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2003.
- MARONA B., BIENIEK A., *Wykorzystanie modelu VECM do analizy wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na gospodarkę Polski w latach 1996–2010*, Acta Universitatis Nicolai Copernici. Ekonomia, nr 2, 2013.
- MISZTAŁ P., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako czynnik wzrostu gospodarczego w Polsce*, Finanse: czasopismo Komitetu Nauk o Finansach PAN, nr 1(5), 2012.
- OECD, *Benchmark Definition of Foreign Direct Investment*, 4th Edition, Paris 2008.
- ORGANIŚCIAK-KRZYKOWSKA A., *Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w kształtowaniu sytuacji na regionalnym rynku pracy*, Acta Universitatis Lodzensis Folia Oeconomica, nr 268, 2012.

- OSTROWSKA E., *Inwestycje zagraniczne na Dolnym Śląsku*, Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, nr 9, Wrocław 2011.
- OZGA M., *Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na dysproporcje międzyregionalne w Polsce*, Equilibrium, nr 2, 2009.
- PACH J., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w świetle bezpieczeństwa ekonomicznego na przykładzie Polski w latach dziewięćdziesiątych XX wieku*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2001.
- PIEKUTOWSKA A., WIERZBICKA K., *The Inflow of Foreign Direct Investments Into Poland-the Scale and Sources*, Intercathedra, nr 33, 2017.
- PILARSKA CZ., *Efekty oddziaływania bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rynek pracy w Polsce*, [w:] Kopycińska D. [red.], *Wykorzystanie zasobów pracy we współczesnej gospodarce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2007.
- PRZYCHODZEŃ W., *Czynniki warunkujące napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, Handel Zewnętrzny, nr 6, 2012.
- PUCHALSKA K., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w kontekście innowacyjności i modernizacji regionu*, Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy, nr 16, 2010.
- RYCHLEWSKA P., *Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rozwój województwa podkarpackiego*, Studia Regionalne i Lokalne, Nr 3(41)/2010.
- SAWICKI J., *Znaczenie obrotów bieżących i kapitałowych dla stabilności finansów zagranicznych. Przykład krajów Grupy Wyszehradzkiej*, Unia Europejska.pl, nr 4, 2016.
- SOKOŁOWICZ M. E., *Region wobec procesów globalizacji – terytorializacja przedsiębiorstw międzynarodowych (na przykładzie regionu łódzkiego)*, Rozprawa doktorska, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Łódź, 2013.
- SOLOW R.M., *Neoclassical Growth Theory*, [w:] *Handbook of Macroeconomics*, vol. I, ed. J.B. Taylor, M. Woodford, Elsevier, Amsterdam 1999.
- STAWICKA M., *Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w krajach europejskich*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, 2007.
- STAWSKA J., *Inwestycje krajowe oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w świetle rozwoju polskiej gospodarki*, Studia Europejskie, 2014.
- STRYJAKIEWICZ T. (red.), *Wpływ inwestorów zagranicznych na rozwój regionalny i lokalny na przykładzie GlaxoSmithKline Pharmaceuticals S.A. w Poznaniu*, Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, 2004.

- SZEWC-ROGALSKA A., LESZCZYŃSKA M., *Kapitał zagraniczny jako czynnik rozwoju i modernizacji gospodarki*, Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy, 2011.
- UMIŃSKI S., *Znaczenie zagranicznych inwestycji bezpośrednich dla transferu technologii do Polski*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002.
- VERNON R., *International investment and international trade in the product cycle*, The Quarterly Journal of Economics, tom 80, Wydanie 2, 1966.
- WAWRZYNIAK D., *Rynek pracy a bezpośrednie inwestycje zagraniczne w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*, Gospodarka Narodowa, 2017.
- WERESA M. A., *Skutki inwestycji zagranicznych dla gospodarki kraju przyjmującego – doświadczenia Polski*, [w:] *Rola inwestycji zagranicznych w gospodarce*, Zeszyty BRE, nr 62, 2002.
- WIŚNIEWSKA J., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w procesie kreowania innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, nr 21, 2011.
- WITKOWSKA J., *Funkcjonowanie firm z udziałem kapitału zagranicznego w regionach słabiej rozwiniętych w perspektywie członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, Acta Universitatis Lodzensis Folia Oeconomica, nr 170, 2003.
- WITKOWSKA J., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a rynek pracy w kraju przyjmującym – aspekty teoretyczne*, Ekonomista, nr 5, 2000.
- XU G., WANG R., *The effect of Foreign Direct Investment on Domestic Capital Formation, Trade and Economic Growth in a Transition Economy: Evidence from China*, Global Economy Journal, vol. 7, nr 2, 2007.
- XU Z., *Financial Development, Investment, and Economic Growth*, Economic Inquiry, 2000.
- ZAKRZEWSKA-PÓLTORAK A., *Kapitał zagraniczny jako czynnik innowacyjności regionu – zarys wybranych koncepcji teoretycznych. Miejsce innowacji we współczesnych koncepcjach rozwoju regionalnego - teoria i praktyka*, Dolnośląskie Centrum Studiów Regionalnych, Prace Naukowe, Seria Konferencje, nr 7, 2007.